

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบบประชาธิปไตย” ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบบประชาธิปไตย 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านการสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบบประชาธิปไตย และ 3) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบบประชาธิปไตย

ในวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบแบบแผนวิธีวิจัยเชิงผสม (Mixed Methods Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเน้นประชากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้แก่ ประชาชนทั่วไปจาก 76 จังหวัดโดยพิจารณาเลือกเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดที่มีกิจกรรมของสมาชิกสภาพัฒนาการเมืองมากที่สุดในแต่ละภาค ภูมิภาคละ 1 จังหวัดและกรุงเทพมหานคร รวมทั้งหมด 5 จังหวัด ได้แก่ ภาคเหนือ จังหวัดพิจิตร โลก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา ภาคกลาง ตอนบนและตะวันตก ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ ภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพเลือกสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Random) ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) และการสนทนากลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็น (Focus Group) รวมทั้งสิ้น 25 คน ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณเลือกสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายโดยคำนวณจากสูตรการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างตารางสำเร็จรูปของทาโรยามาเน่ จำนวน 398 คน

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบบประชาธิปไตย” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอสรุปผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) สรุปผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

ผลการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 226 คน (ร้อยละ 56.80) และเป็นเพศชาย จำนวน 172 คน (ร้อยละ 43.20) ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุระหว่าง 18 – 30 ปี มากที่สุด จำนวน 135 คน (ร้อยละ 33.90) รองลงมา มีอายุระหว่าง 31 – 40 ปี จำนวน 96 คน (ร้อยละ 24.10) อายุระหว่าง 41 – 50 ปี จำนวน 66 คน (ร้อยละ 16.60) อายุระหว่าง 51 – 60 ปี จำนวน 65 คน (ร้อยละ 16.30) และอายุมากกว่า 61 ปี ขึ้นไป จำนวน 36 คน (ร้อยละ 9.00) ตามลำดับ

ระดับการศึกษาสูงสุดของประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบระดับปริญญาตรี จำนวน 236 คน (ร้อยละ 59.30) รองลงมาได้แก่ ระดับปริญญาโท จำนวน 74 คน (ร้อยละ 18.60) รองลงมาได้แก่ ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 69 คน (ร้อยละ 17.30) และระดับการศึกษาปริญญาเอก จำนวน 19 คน (ร้อยละ 4.80)

ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ 20,001 – 30,000 บาท จำนวน 227 คน (ร้อยละ 57.00) รองลงมาเป็นกลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 84 คน (ร้อยละ 21.10) และมีรายได้ 10,001 – 20,000 บาท จำนวน 80 คน (ร้อยละ 20.10) และมีรายได้ 30,001 – 40,000 บาท จำนวน 4 คน (ร้อยละ 1.00) และเป็นกลุ่มที่มีรายได้ 40,001 ขึ้นไป จำนวน 3 คน (ร้อยละ 0.80) ตามลำดับ

ฐานะทางสังคม ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 1) อาชีพหลัก 2) การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม และ 3) บทบาทในชุมชน ผลการวิเคราะห์ ปรากฏดังนี้

อาชีพหลักของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ได้แก่ รับราชการ จำนวน 99 คน (ร้อยละ 24.90) นักศึกษา จำนวน 75 คน (ร้อยละ 18.80) อาชีพรับจ้าง จำนวน 60 คน (ร้อยละ 15.10) อาชีพค้าขาย จำนวน 60 คน (ร้อยละ 15.10) เป็นพ่อบ้าน แม่บ้าน จำนวน 32 คน (ร้อยละ 8.00) อาชีพลูกจ้างบริษัทเอกชน จำนวน 32 คน (ร้อยละ 8.00) อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 26 คน (ร้อยละ 6.50) และข้าราชการบำนาญ / เกษียณราชการ จำนวน 14 คน (ร้อยละ 3.50)

การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 36 คน (ร้อยละ 9.00) เป็นสมาชิกกลุ่มสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จำนวน 27 คน (ร้อยละ 6.80) เป็นสมาชิกกลุ่มกีฬาและการศึกษา จำนวน 12 คน (ร้อยละ 3.00) เป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ / กลุ่มแม่บ้าน พ่อบ้าน จำนวน 11 คน (ร้อยละ 2.80) เป็นสมาชิกกลุ่ม / ชมรมผู้สูงอายุ จำนวน 9 คน (ร้อยละ 2.30) เป็นสมาชิกกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข จำนวน 9 คน (ร้อยละ 2.30) เป็นสมาชิกกลุ่มอาสาสมัคร

ป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน จำนวน 6 คน (ร้อยละ 1.50) และไม่เป็นสมาชิกกลุ่มใดๆ จำนวน 288 คน (ร้อยละ 72.40)

บทบาทในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของชุมชนหรือลูกบ้าน จำนวน 360 คน (ร้อยละ 90.50) และเป็นผู้นำและกรรมการชุมชน คูแลรับผิดชอบบริหารจัดการชุมชน จำนวน 38 คน (ร้อยละ 9.50)

สรุปภาพรวมของข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถามวิจัยเชิงปริมาณส่วนใหญ่พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง จำนวน 226 คน (ร้อยละ 56.80) มีอายุระหว่าง 18 – 30 ปี มากที่สุด จำนวน 135 คน (ร้อยละ 33.90) โดยส่วนใหญ่จบระดับปริญญาตรี จำนวน 236 คน (ร้อยละ 59.30) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ 20,001 – 30,000 บาท จำนวน 227 คน (ร้อยละ 57.00) โดยส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นข้าราชการ จำนวน 99 คน (ร้อยละ 24.90) และส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 36 คน (ร้อยละ 9.00) และบทบาทในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของชุมชนหรือลูกบ้าน จำนวน 360 คน (ร้อยละ 90.50)

ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยพบว่า ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ได้แก่ 1) ด้านการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง ข้อ 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และ 5) ด้านการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและให้การศึกษาแก่ประชาชน ซึ่งมีทั้งหมด 5 ตัวชี้วัด ในภาพรวมมีระดับความคิดเห็นที่มีต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน อยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.27) มีค่าน้ำหนักระดับความคิดเห็นที่มีต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ตั้งแต่ค่าเฉลี่ย 3.12 – 3.41 โดยตัวชี้วัดที่ได้รับคะแนนมากที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและให้การศึกษาแก่ประชาชน (ค่าเฉลี่ย 3.41) รองลงมาได้แก่ การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง (ค่าเฉลี่ย 3.36) การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.24) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง (ค่าเฉลี่ย 3.23) และการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ (ค่าเฉลี่ย 3.12) ตามลำดับ

2) สรุปผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านการสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านการสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าปัจจัยส่วนบุคคลกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ส่วนใหญ่ไม่มีความสัมพันธ์ทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01

ผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านฐานะทางสังคม หัวข้อการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย มีความสัมพันธ์ทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 โดยตัวชี้วัดดังกล่าวมีค่าน้ำหนักความสัมพันธ์เชิงบวก ร้อยละ 14.7 ($R = 0.147$)

3) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยพบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุด้านการสื่อสารทางการเมืองส่งผลโดยตรงต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยขออภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

จากผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยที่พบว่า ตัวชี้วัดที่ได้รับคะแนนมากที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและให้การศึกษาแก่ประชาชน แสดงให้เห็นว่าประชาชนอาจยังรู้สึกว่าคุณยังไม่ได้ได้รับความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากเพียงพอทั้งๆที่เป็นระดับการมีส่วนร่วมในระดับต่ำสุด อย่างไรก็ตามก็ถือได้ว่าเป็นระดับที่สำคัญที่สุดที่ประชาชนต้องเข้าใจอย่างลึกซึ้งก่อนจึงต้องการรับการส่งเสริมทางด้านการศึกษาให้มากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดขององค์การสหประชาชาติ (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2552, หน้า 10 – 14) แนวคิดหลักสากลที่กล่าวถึงการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน (To Inform) ว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาคราชการจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่าง ๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การติดประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ที่พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าปัจจัยส่วนบุคคลกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ส่วนใหญ่ไม่มีความสัมพันธ์ทางสถิติขัดแย้งกับที่ สมบัติ ธำรงธัญวงศ์ (2549) ได้กล่าวถึง ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา รายได้ และอาชีพ ตลอดจนปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการเมือง ได้แก่ พฤติกรรมร่วมทางสังคม ระดับการพัฒนาหรือความทันสมัยทางสังคมและเศรษฐกิจ การกระทำหรือปฏิกิริยาตอบสนองต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยผู้นำทางการเมืองหรือผู้แทนของประชาชน ปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เช่น ระดับการศึกษาของประชาชนในสังคมจะมีผลต่อลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองและพฤติกรรมทางการเมืองของคนสังคมนั้นๆ โดยการศึกษาทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและมีความสำนึกในบทบาทหน้าที่ของตนที่พึงกระทำต่อระบบการเมืองมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีฐานะทางเศรษฐกิจก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลเกี่ยวกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เช่น ผู้ที่มีรายได้น้อย ประชาชนที่ยากจน จะไม่มีเวลาสนใจการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพราะจะให้ความสำคัญกับการดำรงชีวิตประจำวัน ในขณะที่เดียวกันผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองได้มากกว่า ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

อย่างไรก็ตามผลการศึกษาที่สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ที่ว่า ปัจจัยส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะปัจจัยที่เห็นว่าสำคัญที่สุด ได้แก่ ระดับการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาระดับปริญญาตรี เนื่องจากเป็นระดับการศึกษาที่สามารถมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองได้ในระดับกว้างและทั่วถึงมากกว่าระดับอื่น ประชาชนที่อยู่ในระดับนี้มีความตื่นตัวต่อข้อมูลข่าวสารและเลือกที่จะตอบสนองมากกว่าการอยู่เฉยๆ ปัจจัยด้านเพศนั้นในกลุ่มของประชาชนที่เป็นระดับผู้นำชุมชนมักจะเป็นเพศชายแต่ระดับผู้ตามมักจะเป็นเพศหญิงซึ่งเป็นกลุ่มที่ถือว่าเป็นพลังของชุมชน เพราะปัจจุบันเพศหญิงมีจำนวนมากกว่าเพศชาย เมื่อใดที่มีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะพบว่าเพศหญิงเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่า ส่วนปัจจัยด้านอายุเป็นปัจจัยสำคัญที่หน่วยงานภาครัฐและผู้นำระดับท้องถิ่นให้ความสำคัญกับบุคคลผู้สูงอายุ เนื่องจากมีเวลาว่างจากการทำงาน มีเวลาเข้ามามีส่วนร่วมมีความคิดและความรู้ที่ผ่านประสบการณ์มาและยังสามารถแสดงความคิดเห็นหรือสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ได้ ในประเด็นนี้ควรให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นคนปกติ คนพิการ ข้าราชการเกษียณอายุ ชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถสร้างภูมิปัญญาให้กับท้องถิ่น เป็นต้น ปัจจัยด้านฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวและฐานะทางสังคมของครอบครัวพบว่ามี

ความสำคัญต่อการออกมามีส่วนร่วมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับส่วนที่ตนสนใจ เลือกลงชื่อในประเด็นที่เกี่ยวข้องเพื่อเคลื่อนไหวเพราะเห็นว่ามิใช่ประโยชน์ต่อตนเองมากกว่าชุมชน

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบบอบประชาธิปไตยพบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุด้านการสื่อสารทางการเมืองส่งผลโดยตรงต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบบอบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับที่ ฤทธิวิทย์ นฤกุลและคณะ (2546: 5) กล่าวว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองเรียงตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง การอาศัยอยู่ในเขตเมือง-ชนบท สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ข่าวสารและความสนใจทางการเมือง ความเชื่อมั่นต่อองค์กรอิสระ และประสิทธิภาพทางการเมือง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ในเชิงปฏิบัติ

1.1 จากผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบบอบประชาธิปไตย จะเห็นได้ว่าอยู่ในระดับปานกลางและประชาชนยังรู้สึกว่าเป็นเรื่องเข้าใจยาก เข้าถึงได้ยาก ดังนั้นจึงควรเร่งส่งเสริมให้ประชาชนได้รับการศึกษาความรู้และตระหนักในเรื่องเหล่านี้ให้มากขึ้น โดยเห็นว่าควรมีการปฏิบัติการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบอบประชาธิปไตยประจำตำบล โดยมีการจัดอบรม ทำกิจกรรม ให้ความรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็น เขียนคู่มือที่มีเนื้อหาเข้าใจง่าย ให้รู้จักเรื่องที่น่าไปสู่การมีส่วนร่วมและตระหนักในความรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้นได้มากขึ้น

1.2 ควรมีการสนับสนุนในเชิงปฏิบัติการมีส่วนร่วมกับผู้สูงอายุในท้องถิ่นให้มากขึ้น เนื่องจากบุคคลผู้สูงอายุมีเวลาว่างจากการทำงาน มีเวลาเข้ามามีส่วนร่วม มีความคิดและความรู้ที่ผ่านประสบการณ์มากและยังสามารถแสดงความคิดเห็นหรือสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ได้ ในประเด็นนี้ควรให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นคนปกติ คนพิการ ข้าราชการเกษียณอายุ ชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถสร้างภูมิปัญญาให้กับท้องถิ่น เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อรองรับการทำงานด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้เกิดประสิทธิผลจริงจังต่อไป

1.3 ควรมีกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่เน้นประเด็นเรื่องการสร้างให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในเรื่องของสิทธิและหน้าที่ของประชาชนที่ต้องรู้ เพราะปัจจุบันชาวบ้านรู้สึกว่าคุณส่วนราชการไม่สามารถจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ จึงควรสนับสนุนให้มีการปฏิบัติโครงการหรือกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างองค์ความรู้ด้านการเมืองแบบบูรณาการระหว่าง ภาครัฐ

(First or Public Sector) ภาคเอกชน (Second or Private Sector) และภาคประชาชน (Third or People Sector) ให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น มีการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งโดยเฉพาะผู้นำรุ่นใหม่หรือผู้นำที่เป็นเยาวชนถือว่ามีความสำคัญไม่น้อยกว่ากันด้วยการเปิดโอกาสจัดเวทีให้ได้ร่วมกระทำกิจกรรมในชุมชน ต้องสร้างการมีส่วนร่วมในทุกระดับทั้งร่วมคิดร่วมทำร่วมรับผิดชอบร่วมตรวจสอบและร่วมประเมินผลในกิจกรรมทั้งหมด โดยแต่ละภาคส่วนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตามอำนาจ บทบาทและหน้าที่ จึงจะเป็นการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบต่อสังคมประเทศเพื่อความสุขสงบ ความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและประโยชน์ของชาติร่วมกัน โดยมีการเข้าร่วมตั้งแต่ระดับต่ำสุดไปจนถึงระดับสูงสุด

2. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ในเชิงนโยบาย

2.1 รัฐควรให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติตามนโยบายเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายด้านการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมซึ่งจากผลวิจัยพบว่าเป็นการมีส่วนร่วมในระดับต่ำสุด เพราะการบริหารจัดการโดยประชาชนในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นยังห่างไกลกับความเป็นจริงอยู่มากในระยะที่ผ่านมายังสะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมยังคงเป็นเรื่องของผู้บริหารประเทศระดับสูงไม่กระจายอำนาจมายังประชาชนอย่างแท้จริง ดังนั้นภาครัฐจึงควรตระหนักในบทบาทด้านการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการกระจายอำนาจให้ถึงประชาชนอย่างแท้จริงให้มากยิ่งขึ้น

2.2 รัฐควรพิจารณาปรับปรุงนโยบายหรือข้อกำหนดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมภายในองค์กร ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ปัจจัยพื้นฐานในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เหมาะสมและเข้มงวดจริงจังยิ่งขึ้น เน้นการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองท้องถิ่นเพราะเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด เพื่อเปิดโอกาสให้หน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นได้มีโอกาสปกครองตนเองและรัฐบาลได้มอบอำนาจหน้าที่และกิจกรรมเพื่อการพัฒนาและบริหารตามสมควรเพื่อให้มีการปกครองตนเองที่เข้มแข็งและเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐ เสริมสร้างแนวคิดแบบประชาธิปไตยโดยมีการถ่วงดุลระหว่างฝ่ายสภากับฝ่ายบริหารและที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลอย่างกว้างขวางโดยการเสนอปัญหาและคำแนะนำต่างๆ รวมถึงการตรวจสอบการปฏิบัติงานการประเมินและติดตามผลงานที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเข้มงวดและจริงจังด้วย

2.3 รัฐควรส่งเสริมกระบวนการทำงานด้านความรู้ความเข้าใจทางการเมืองอย่างมีส่วนร่วม ระหว่างกลไกชุมชนคือแกนนำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านและทีมงานเฉพาะกิจ) องค์กรชุมชนและสถาบันในชุมชน (วัด โรงเรียน) กับกลไกสนับสนุนจากภายนอกชุมชน (รัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน) จนนำไปสู่การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทางการเมืองอย่างแท้จริงในชุมชน การร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อความร่วมมือในการทำงานพัฒนา แก้ไขปัญหาชุมชนระหว่างนักพัฒนาชุมชนทั้งภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนเวทีการร่วมปรึกษาหารือระหว่างนักพัฒนาชุมชนกับแกนนำชุมชนเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาทั่วไปในชุมชน นำไปสู่การระดมความคิดหาแนวทางทางแก้ไขปัญหาระดับของชุมชน ซึ่งก็คือการสร้างจิตสำนึกรักการมีส่วนร่วมทางการเมือง การตระหนักรู้ทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม โดยกลไกปฏิบัติการในชุมชนเตรียมความพร้อมในการดำเนินงานตามแผนงานในด้านต่างๆไม่ว่าจะเป็นการเตรียมคนเตรียมข้อมูลเตรียมทรัพยากรเตรียมแผนงานและเตรียมชุมชนการดำเนินการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วมและปฏิบัติการในการแก้ไขปัญหาแบบเป็นธรรมชาติโดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับสถานการณ์ของชุมชนในการดำเนินงานการติดตามประเมินผลการทำงานแก้ไขปัญหาอุปสรรคด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองและขยายผลให้เกิดความต่อเนื่อง

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาเรื่องเดียวกันในด้านอื่น เช่น การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยในเขตพื้นที่จังหวัดอื่นๆ ทุกภาคของประเทศไทย

3.2 ควรมีการศึกษาศึกษาการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในลักษณะตัวแปรอื่นๆมีความสัมพันธ์และส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

3.3 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยต่างๆที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในในระบอบประชาธิปไตยเพื่อตรวจสอบความแปรเปลี่ยนของตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทางการเมือง